

Investigating the Effect of Terrorist Activities on Tourism Demand in Selected Middle Eastern Countries

Samira Motaghi*
Anahita Saifi**, Asghar Abolhasani***, Salah Ebrahimi****

Abstract

The tourism is considered as one of the factors of achieving economic growth and development, but terrorist activities through damage to the infrastructure, and physical and human resources as well as indirect effects such as reducing the desire to foreign and domestic invest, increasing the cost of trade and weakening it, intensifying uncertainty, making space more secure and increasing military and security expenses, etc., lead to damage to the tourism industry of a country. The purpose of this study was to investigate the effect of terrorist activities on tourism demand in selected West Asian countries during the period of 1990-2019 using panel data. The results showed that the effect of terrorist incidents on tourism demand is negative and significant. Meanwhile, the more terrorist casualties in a country, the lower the number of international tourists entering that country, because the societies in which psychological and life security of tourists are preserved, they will be more beneficial to tourists, and they will be the priority of their choice for travel.

Keywords: Demand for Tourism, Terrorism, West Asian Countries, Panel Data.

Article Type: Research Article.

Citation: Motaghi, Samira, Saifi, Anahita, Abolhasani, Asghar & Ebrahimi, Salah (2022). Investigating the Effect of Terrorist Activities on Tourism Demand in Selected Middle Eastern Countries, *International Political Economy Studies*, 5 (1), 111-135.

* Assistant Professor, Department of Economics, Payam Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author), samira.motaghi@pnu.ac.ir.

** Assistant Professor of International Law, Dept. of Women's Studies, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

*** Professor, Department of Economic, Payam Noor University, Tehran, Iran.

**** PhD student in Economics, Dept. of Economic Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran.

International Political Economy Studies, 2022, Vol. 5, Issue 1, pp. 111-135.

Copyright © The Authors
Publisher: Razi University.

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای گردشگری در کشورهای منتخب غرب آسیا

سمیرا متقی *

آناهیتا سیفی **، اصغر ابوالحسنی **، صلاح ابراهیمی ***

چکیده

صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از عوامل دست‌یابی به رشد و توسعه اقتصادی مطرح است لکن فعالیت‌های تروریستی از راه آسیب‌رسانی به زیرساخت‌ها و منابع فیزیکی و انسانی و نیز اثرات غیر مستقیم از جمله کاهش میل به سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش هزینه تجارت و تضعیف آن، تشدید عدم قطعیت، امنیتی ترشدن فضا و افزایش مخارج نظامی و امنیتی و... منجر به خسارت به صنعت گردشگری یک کشور می‌شود. هدف این مطالعه بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای گردشگری در کشورهای منتخب غرب آسیا، طی دوره زمانی ۲۰۱۹-۱۹۹۰ به روش پانل دیتا است. نتایج پژوهش نشان داد اثر حوادث تروریستی بر تقاضای گردشگری منفی و معنی‌دار است در این حال، هر چه در کشوری تعداد تلفات تروریستی بیشتر باشد، شاهد کاهش تعداد گردشگران بین‌المللی ورودی به آن کشور هستیم؛ زیرا محیط‌هایی که امنیت روانی و جانی گردشگران در آن‌ها حفظ شود مطلوبیت بیشتری را نصیب گردشگران کرده، در اولویت انتخاب آن‌ها برای سفر قرار می‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: تقاضای گردشگری، تروریسم، کشورهای غرب آسیا.

نوع مقاله: پژوهشی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤل)، samira.motaghi@pnu.ac.ir

** استادیار حقوق بین‌الملل، گروه مطالعات زنان، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

*** استاد گروه اقتصاد دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

دانشجوی دکتری اقتصاد، گروه علوم اقتصادی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران

اهواز، اهواز، ایران.

مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، ۱۴۰۱، دوره پنجم، شماره اول، ۱۱۱-۱۳۵.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان

۱. مقدمه

صنعت گردشگری یکی از بزرگ‌ترین و پربازده‌ترین صنایع در دنیا است (Stita, 2021) که به‌طور مستقیم و غیر مستقیم فعالیت‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در سال‌های اخیر، گردشگری به عنوان یک منبع درآمد در تجارت جهانی و عامل مهمی در تنظیم تراز پرداخت‌ها و همچنین ارزآوری و تقویت پول ملی مطرح بوده است (سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۲۱). در سطح جهانی نیز گردشگری منجر به تسهیل فرآیند رشد اقتصادی و توزیع مجدد ثروت میان ملت‌های جهان بوده است؛ همچنین رشد صنعت گردشگری همواره اثرات زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی زیادی به‌دنبال داشته است (شاه‌امیری، ۱۳۹۷).

با وجودی که این صنعت رو به رشد، به عنوان سومین بخش بزرگ تجارت بین‌الملل در سال‌های ۲۰۱۸، ۱۰/۴٪ از تولید ناخالص داخلی جهانی را تشکیل می‌دهد در سال ۲۰۲۰ این صنعت سهمی معادل ۵/۵٪ از تولید ناخالص داخلی را پشتیبانی کرده است (Stita, 2021) هرچند براساس گزارش سازمان جهانی گردشگری به‌دلیل بروز پاندمی کرونا و اعمال محدودیت‌های گسترده سفر در سال ۲۰۲۰، جهان با کاهش بی‌سابقه تقاضای گردشگری روبه‌رو بوده؛ در این سال، این صنعت با کاهش ۷۴ درصدی گردشگران، بدترین سال خود را تجربه کرده است که این امر موجب کاهش بی‌سابقه تقاضا به‌میزان کمتر از ۱ میلیارد نفر در مقایسه با کاهش ۴ درصدی ثبت‌شده در طول بحران اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۹ بوده است. در سال ۲۰۲۱، این بحران ادامه یافته به‌طوری که فرانسه با کاهش ۵۴٪ (در مقایسه با سال ۲۰۱۹)، در گردشگران خارجی بالاترین مرتبه را به خود اختصاص داده است و سپس کشورهای جمهوری کره، مالزی و سوئیس با کاهش ۵۰٪، بلژیک با کاهش ۴۶٪ و عربستان سعودی با کاهش ۴۲ درصدی از گردشگران خارجی را ثبت کرده‌اند (سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۲۱).

تحلیل داده‌های قبل از همه‌گیری کرونا از قبیل سهم گردشگری در اقتصاد جهانی، تعداد شاغلین و... نشان‌دهنده اهمیت فوق‌العاده این صنعت در جهان است. کشورهای مختلف جهان برای جذب گردشگران و بهره‌گیری از منافع آن در رقابت بوده و به برنامه‌ریزی و

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۱۳

اجرای راهبردهای مختلف برای افزایش گردشگران و توسعه این صنعت می‌پردازند. برای توسعه صنعت گردشگری، عوامل متعددی تأثیرگذارند که امنیت، یکی از شاخص‌ترین آن‌ها است. آسایش، راحتی و امنیت، از مسائل بسیار مهمی است که گردشگران را به نقاط مختلف دنیا جذب یا دفع می‌کند. بدون وجود امنیت در یک کشور، امکان شکل‌گیری جریان گردشگری انبوه وجود ندارد؛ چراکه امنیت نیاز اساسی و ابتدایی انسان است و بدون تضمین آن، هرچند سایر مؤلفه‌های گردشگری پررنگ باشند، کارایی و اثر خود را از دست می‌دهند و در سایه ناامنی، محو می‌شوند (متقی و همکاران، ۱۳۹۵).

ایجاد امنیت تنها به مقوله امنیت جانی، مالی و کاهش جرائم خیابانی محدود نمی‌شود، بلکه موضوع فراتر از آن است. کشورهای امنیتی و ثبات سیاسی لازم به منظور حمایت از جریانات گردشگری برخوردار هستند، از پتانسیل‌های موجود در جاذبه‌های گردشگری می‌توانند حداکثر منابع اقتصادی - اجتماعی را ببرند و از طرف دیگر در افزایش مقبولیت و مشروعیت بین‌المللی در عرصه‌های سیاسی و معرفی مؤلفه‌های فرهنگی کشورشان به سایر کشورهای دنیا نیز گام مؤثری را بردارند. (حیدری چپانه و همکاران، ۱۳۸۹) یکی از موارد مهم و تأثیرگذار در امنیت پدیده تروریسم است. تروریسم یکی از دشمنان این صنعت بسیار مهم و تأثیرگذار بر اقتصاد جهانی است (Bandyopadhyay, 2016).

تخریب زیرساخت‌ها، تشدید عدم قطعیت، امنیتی‌تر شدن فضا، کاهش سرمایه‌گذاری و آسیب به بخش گردشگری از مهم‌ترین پیامدهای اقدامات گروه‌های تروریستی است که هزینه‌های اقتصادی زیادی را بر دولت تحمیل می‌کند (رضایی و همکاران، ۱۴۰۰). دنیای پس از ۱۱ سپتامبر فضای تردید و ناامنی را وارد زندگی عادی مردم کرد. این امر چالش‌های جدیدی را به‌لحاظ برنامه‌ریزی‌های آینده زندگی ایجاد کرد. هرچند فضای ناامنی در جوامع غربی به دلیل وجود تبلیغات و در مرکز توجه‌بودن ملموس‌تر جلوه داده می‌شود، اما این مسئله برای ملت‌های غرب آسیا، به‌عنوان یکی از محوری‌ترین اصول بقا مطرح است.

این امر افزون بر آثار روانی کوتاه‌مدت، از لحاظ نوع نگاه نسل‌های آینده به تنظیم روابط انسانی مبتنی بر بی‌اعتمادی و سوءظن نسبت به عوامل اصلی شکل‌گیری این جریان‌ها، در درازمدت نیز آثار عظیمی دارد. همان‌گونه که بارها سازمان‌های تروریستی وابسته به القاعده

اعلام کردند، یکی از اهداف اصلی آنان هدایت عملیات تروریستی در کشورهای اردن و عربستان سعودی به دلیل همکاری رژیم‌های آنان با دولت آمریکا بوده است. از این لحاظ هدایت عملیات تروریستی، منجر به تشدید جو بی‌اعتمادی بین دولت‌ها و ملت‌های منطقه غرب آسیا گشت. از سوی دیگر، گسترش فعالیت‌های تروریستی، تضاد سیاسی و فرهنگی بین جوامع را تشدید کرد و روابط ملت‌ها را تحت تأثیر قرار داد. این تضاد بیش از هر چیز میان جوامع غربی و اسلامی در حال افزایش است که آثار منفی آن برای نسل‌ها تداوم خواهد داشت و منجر به بی‌اعتمادی متقابل می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸).

از سویی پدیده تروریسم از جنبه اثرگذاری بر اقتصادهای ملی به تبع اقتصاد جهانی، تأثیرات اجتناب‌ناپذیری بر صلح و امنیت جهانی داشته است. در منطقه غرب آسیا این امر ضرر سنگینی بر اقتصاد بیمار وابسته منطقه داشته است؛ به گونه‌ای که حتی افزایش قیمت نفت و انرژی نیز نتوانسته است گامی در جهت بهبود برنامه‌های اقتصادی کشورهای این منطقه باشد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸).

از آنجاکه مسائل سیاسی و جریان‌های اقتصادی با گردشگری در ارتباط نزدیک هستند و بر کمیت و کیفیت آن اثر می‌گذارد؛ از دیگر سو اصطلاحات جغرافیایی، هویت، مکان و زمان انسان‌ها را تعریف می‌کنند. امروزه غرب آسیا تنها یک تعبیر ساده جغرافیایی نیست و به‌عنوان یکی از مناطق گردشگری جهان در سال‌های اخیر با منازعات و بحران‌های متعددی روبه‌رو بوده است و همچنین به علت اهمیت ژئوپولیتیک و نیز برخورداری از جاذبه‌های گردشگری در غرب آسیا و همچنین مطالعه تأثیر رویدادهای سیاسی از جمله تروریسم بر گردشگری این منطقه که کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است ضروری به‌نظر می‌رسد؛ بنابراین مقاله حاضر به بررسی اثر حوادث تروریستی بر تقاضای گردشگری در متخبی از کشورهای غرب آسیا، طی دوره زمانی ۱۹۹۰-۲۰۱۹ به روش پانل دیتا می‌پردازد.

بر این اساس سازمان‌دهی مقاله به شرح ذیل است: ابتدا مروری بر وضعیت حوادث تروریستی در مناطق مختلف جهان خواهد شد. در ادامه ادبیات نظری و مطالعات تجربی در زمینه تقاضای گردشگری مرور می‌شود. در بخش بعد مدل پژوهش، سپس برآورد مدل و تفسیر نتایج ارائه و در بخش پایانی نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش بیان می‌شود.

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۱۵

۲. مبانی نظری: مروری بر تروریسم پس از جنگ جهانی دوم

با تسامح می‌توان گفت در جهان امروز، پدیده تروریسم به‌عنوان عامل محرکه تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جایگزین پدیده‌های سیاسی شناخته‌شده مثل انقلاب‌ها، جنگ‌ها کودتاها و شورش‌ها شده و حیات سیاسی را با چالش روبه‌رو نموده است (فیرحی و همکاران، ۱۳۸۷). هرچند تروریسم در همه اشکال و مظاهر به‌منزله تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی به‌شمار می‌رود؛ ولی مبارزه با آن رعایت استانداردهای حقوق بشری را می‌طلبد. فعالیت‌های تروریسم قبل از ۱۱ سپتامبر در آمریکای لاتین، بخشی از اروپا و آسیای شرقی سهم بالایی داشته، اما پس از ۱۱ سپتامبر، بالاترین سهم از حملات تروریسم در غرب آسیا بوده است. (پایگاه اطلاعات جهانی تروریسم، ۲۰۱۸) افزون بر این، براساس آمار جدول ۱ طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ بیشترین تمرکز فعالیت‌های تروریستی در سوریه، عراق و افغانستان بوده است که عمده این تهدیدات از جانب گروه‌های افراطی مانند طالبان، القاعده و داعش بوده است.

جدول ۱. تمرکز فعالیت‌های تروریستی در جهان قبل و بعد از ۱۱ سپتامبر

از سال ۱۹۷۰ تا ۱۱ سپتامبر		از ۱۱ سپتامبر تا سال ۲۰۱۴	
کشور	درصد از کل فعالیت‌های تروریستی	کشور	درصد از کل فعالیت‌های تروریستی
کلمبیا	۸/۸۸	عراق	۲۵/۷۷
پرو	۸/۳۵	هند	۹/۴۸
السالوادور	۷/۳۸	افغانستان	۹/۰۳
ایرلند شمالی	۵/۱۳	پاکستان	۷/۶۳
هند	۴/۶۱	تایلند	۵/۸۴
اسپانیا	۴/۱۴	فیلیپین	۳/۸۵
ترکیه	۳/۴۹	روسیه	۳/۶۵
شیلی	۳/۱۵	کلمبیا	۳/۲۲
سریلانکا	۳/۰۳	اسرائیل	۲/۸۹
فیلیپین	۲/۹۶	نپال	۲/۵۵

(پایگاه اطلاعات جهانی تروریسم، ۲۰۱۸)

هرچند با توجه به گزارش شاخص جهانی تروریست ۲۰۲۰، قدرت و نفوذ داعش در

سال ۲۰۱۹ کاهش یافته و تلفات وابسته به این گروه‌ها از ۱۵۷۱ نفر به ۹۴۲ نفر رسیده است (GII, 2020). براساس آمار پایگاه اطلاعات جهانی تروریسم (۲۰۲۱)، تعداد فعالیت‌های تروریستی از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۹ در جهان متغیر بوده است.

نمودار ۱. تعداد حوادث مرتبط با فعالیت‌های تروریستی در جهان (منبع: statista research department, 2020)

همان‌طور که در نمودار (۱) نشان داده شده است؛ سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ به ترتیب ۱۴۳۷۱ و ۱۴۴۱۴ حمله تروریستی را که بالاترین حد از حمله تروریستی در سطح جهان بوده را به خود اختصاص داده‌اند؛ پس از آن در سال ۲۰۱۲ عملیات تروریستی با ۶۷۷۱ حمله در سطح جهانی به پایین‌ترین سطح خود رسید. در سال ۲۰۱۴ تعداد عملیات تروریستی نسبت به سال ۲۰۱۲ بیش از دو برابر شد که نشان‌دهنده جهش بزرگی در تعداد فعالیت‌های تروریستی در جهان با ۱۳۴۸۲ حمله بوده که به‌طور عمده ناشی از افزایش اقدامات تروریستی در کشورهای غرب آسیا مانند عراق و سوریه بوده است.

نمودار ۲. تعداد مرگ و میر ناشی از تروریسم ۲۰۰۲-۲۰۱۹ (start GTD, IEP calculation 2020)

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۱۷

همان‌طور که در نمودار ۲ نشان داده شده است، در دو دهه گذشته چندین مرحله متمایز در فعالیت تروریستی وجود داشته است. پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، بیشترین فعالیت‌های تروریستی در سطح جهان نزدیک به یک دهه در عراق و افغانستان متمرکز بود. پس از وقایع بهار عربی و ظهور داعش، موجی از تروریسم در سرتاسر غرب آسیا، به ویژه در سوریه و عراق افزایش یافت؛ که در سال ۲۰۱۴ در اوج خود، بیش از ۳۳۰۰۰ نفر در حملات تروریستی در یک سال کشته شدند.

در سال‌های اخیر شاهد کاهش موج تروریسم در سراسر جهان بودیم، به طوری که مرگ و میر ناشی از تروریسم از سال ۲۰۱۴ به بعد رو به کاهش است. بیشترین کاهش در عراق و سوریه رخ داده است که ناشی از پایان یافتن جنگ داخلی سوریه، فروپاشی داعش و افزایش هماهنگی مبارزه با تروریسم در سطح دولتی و بین‌المللی بوده است. با این وجود افغانستان با افزایش ۴۳۹ درصدی مرگ و میر ناشی از تروریسم در سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹ روبه‌رو گردیده که این خود حاکی از بی‌ثباتی سیاسی، اجتماعی و ناامنی در این کشور است (GTI, 2020).

۳. پیشینه پژوهش

بر اساس مباحث اقتصاد خرد (microeconomics)، تقاضا، نیروی محرکه نیازی تلقی می‌شود که برای رضایت از آن، بنگاه‌ها در ازای دریافت پاداش مناسب، به فعالیت در تولید آن کالا و خدمات مشغول می‌شوند. بیشتر تحلیل‌های اقتصادی اساساً به علائم رفتار مصرف‌کننده توجه دارند و میزان مطلوبیت حاصل از خرید برای رفع نیازهای فرد را محاسبه می‌کنند، به طوری که نظریه رفتار مصرف‌کننده این فعالیت را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ اما از آنجاکه اقتصاددانان بیشتر به تقاضای کل توجه دارند، تقاضا را می‌توان مقدار محصولی تعریف کرد که در یک دوره زمانی معین، خریداران مایل و قادر به خرید آن در قیمت‌های داده شده می‌باشند؛ بنابراین، تابع تقاضای معمولی برای یک مصرف‌کننده، تعداد کالاهایی را که مصرف‌کننده به صورت تابعی از قیمت کالا و درآمد خود خریداری می‌نماید نشان می‌دهد. تئوری تقاضا مبتنی بر نظریه رفتار مصرف‌کننده است و می‌توان ادعا کرد که نقطه شروع نظریه رفتار مصرف‌کننده در تمام متن‌های اقتصادی، عقلایی رفتار کردن مصرف‌کننده است.

فرض بر این است که مصرف‌کننده از میان تمامی کالاها و خدمات موجود، آن‌هایی را انتخاب کند که در مجموع، حداکثر رضایت خاطر را برای وی ایجاد می‌کنند. این بیانگر این است که مصرف‌کننده از وجود تمام انتخاب‌های ممکن آگاهی دارد و قادر به ارزیابی آن‌ها است (Henderson et al., 1381)؛ از طرفی دیگر، انتخاب مصرف‌کننده محدود به بودجه وی بوده، در این شرایط فرد در پی یافتن بهترین انتخاب ممکن است. عموم نظریه‌پردازان اقتصادی معتقدند تحلیل رفتار مصرف‌کننده نیازمند آن است که مصرف‌کننده قادر به رتبه‌بندی کالاها براساس رجحان خویش باشد. مصرف‌کننده پس از رتبه‌بندی کالاها و خدمات براساس ذوق و سلیقه‌اش و با در نظر گرفتن محدودیت‌های درآمدی، ترکیبی را انتخاب می‌کند که بالاترین میزان مطلوبیت را برای وی داشته باشد.

نکته مهم و پیچیده ماهیت چندبعدی گردشگری، در پیچیدگی‌های تقاضای گردشگری منعکس شده است. به‌طور مشخص صنعت گردشگری به‌عنوان سیستم اقتصادی عرضه و تقاضا در نظر گرفته می‌شود که در آن نیازهای گردشگران با تنوع گسترده‌ای از کسب و کارها و فروش کالاها و خدمات تأمین می‌شود. از نظر اقتصادی، گردشگران به‌عنوان مصرف‌کننده هستند و انتظار می‌رود که رفتار این گروه در بازار گردشگری بتواند با استفاده از نظریه‌های مصرف‌کننده و تقاضا تجزیه و تحلیل شود؛ بنابراین هدف گردشگر نیز به‌دست آوردن حداکثر مطلوبیت و رضایت از سفر است.

تقاضای گردشگری را می‌توان برای گروهی از کشورها یا ایالتی خاص، منطقه و نواحی مختلف تجزیه و تحلیل کرد. هم‌چنین تقاضای گردشگری را می‌توان توسط برخی طبقه‌بندی‌ها، مانند نوع بازدید (برای مثال جهانگردی تجاری یا تعطیلاتی) یا نوع جهانگرد (ملیت، سال، جنسیت و...) تجزیه و تحلیل نمود؛ از دیگر سو تقاضای گردشگری را می‌توان در رابطه با انواع خاص محصولات جهانگردی مانند جهانگردی ورزشی یا اکوتوریسم یا اجزاء خاص محصولات جهانگردی مانند محل اقامت مانند محل اقامت و حمل و نقل، تجزیه و تحلیل کرد (Garrod, 2008).

تابع تقاضای گردشگری نشان‌دهنده رابطه بین تقاضای گردشگری و عوامل تأثیرگذار بر تقاضای آن است. گروه متغیرهایی که بر تقاضای گردشگری تأثیر می‌گذارند بستگی به

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۱۹

اهداف بازدید دارد. بازدیدهای گردشگری می‌تواند به دلایل متفاوتی مانند گذراندن تعطیلات، سفرهای کاری و تجاری، دیدار دوستان و آشنایان، سفرهای مذهبی، درمانی، ورزشی و... رخ دهد. تقاضا برای جهانگردی از طرق مختلف اندازه‌گیری می‌شود. اکثر مطالعاتی که تابع تقاضای گردشگری را بررسی کرده‌اند از تعداد گردشگر ورودی به عنوان متغیر وابسته یا میزان گردشگری استفاده کرده‌اند. همانند تابع تقاضای عمومی، متغیر درآمد برای توضیح تقاضای گردشگری مورد استفاده قرار گرفته شده است.

با توجه به سطح درآمدی یک کشور یا یک فرد گردشگری می‌تواند کالایی لوکس باشد یا نباشد ولی عموماً با توجه به ماهیت گردشگری، مطالعات زیادی نشان می‌دهند که کشش درآمدی گردشگری اکثر اوقات بیشتر یا نزدیک واحد بوده است (Walsh, 2000). بررسی قیمت در تابع تقاضای ساختار پیچیده تری نسبت به درآمد در مورد تقاضا دارد. تعریف قیمت گردشگری بسیار مشکل است، زیرا هزینه گردشگری تابعی از ترکیب کل کالاها و خدمات مصرف‌شده توسط هر گردشگر است. اگرچه کوشش‌هایی در زمینه بهبود شاخص گردشگری به عمل آمده، اما اطلاعاتی در زمینه قیمت گردشگری در دسترس نیست. نرخ ارز تقاضای گردشگری را صورت مستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد و در بیشتر مطالعات در حوزه گردشگری به عنوان یک پراکسی قیمت (در مقصد یا کشور میزبان) در نظر گرفته می‌شود.

در کنار سایر عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر جریان بین‌المللی گردشگری، نرخ ارز نقش بالایی در توضیح روندهای گردشگری در دنیا ایفا کرده است (Eilat & Einav, 2004). با کاهش ارزش پول ملی یک کشور میزان مسافرت‌های خارجی به آن کشور ممکن است افزایش یابد. مسافرانی که از خارج به کشور مقصد می‌آیند، با افزایش قیمت دلار در کشور مبدأ، با دلارهایشان می‌توانند پول بیشتری به واحد کشور مقصد دریافت کنند و همین مسئله نیز می‌تواند رشد مسافرت‌های خارجی به کشور مقصد را افزایش دهد.

با گسترش فعالیت‌های تروریستی در جهان، رابطه گردشگری با حوادث تروریستی به یک بخش جذاب در مطالعات تجربی تبدیل شده است. تروریسم در مفهوم مدرن از کلمه فرانسوی "terror" که به معنی، ترس شدید و اضطراب که تأثیرات ویژه‌ای بر افراد ایجاد

می‌کند و به‌طور معمول به‌معنای واکنش ناخودآگاه است، تعریف شده است. تروریسم جهانی در جامعه امروز، به یک واقعیت شدید شده است. همان‌گونه که ساندلر و اندرس (Sandlers & Enders) (۲۰۰۲) بیان کرده‌اند، تروریسم استفاده یا تهدید به استفاده از خشونت‌های غیر رسمی برای دست‌یابی به اهداف سیاسی از راه ارعاب یا ترس هدایت‌شده به یک مخاطب بزرگ است. به عبارتی هدفی سیاسی وجود دارد که اقدامات تروریستی برای رسیدن به آن طراحی شده است. هدف اصلی کوتاه‌مدت در فعالیت‌های تروریستی بی‌ثباتی اقتصادی است. حملات تروریستی (مانند بمب‌گذاری و ترور) به‌معنای دست‌یابی به این هدف کوتاه‌مدت است. اهداف سیاسی بلندمدت (برای مثال، توزیع مجدد قدرت و ثروت) از راه چنین حملات تروریستی محتمل است. مجموع این عوامل با ایجاد ناامنی، ورود گردشگران خارجی و همچنین سرمایه‌گذاری سایر کشورهای در بخش گردشگری کشور هدف را به‌صورت منفی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

هارتز (Hartz) (۱۹۸۹)، استدلال می‌کند که گردشگران رفتار رفت و آمد خود را به مقاصد خطرناک به‌دلیل خطر تروریسم تغییر می‌دهند. اندرس و ساندلر (۱۹۹۱) در مطالعه‌ای رابطه‌ای علی بین تروریسم بین‌المللی و گردشگری در اسپانیا را بررسی کرده‌اند. داده‌های تحقیق به‌صورت سری زمانی ماهانه از سال ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۸ و با روش خود رگرسیون برداری استفاده شده است. نتایج نشان داده است که علیت یک‌طرفه از تروریسم به گردشگری وجود دارد. صدیقی و همکاران (۲۰۰۱) بیان می‌کند که بی‌ثباتی سیاسی که ممکن است ناشی از حملات تروریستی باشد منجر به کاهش تعداد ورودی به برخی از مناطق گردشگری شود.

مطالعات چن و نوریگی (Chen & Noriegi) (۲۰۰۴)، فلویید (Floyd) و همکاران (۲۰۰۳) و کینگزبوری و بارون (Kingsbury & Brunn) (۲۰۰۴) نشان داده‌اند که تقاضای لغو سفر یا برنامه تعطیلات پس از حملات ۱۱ سپتامبر افزایش یافته است. الساریر (Alsarayreh) و همکاران (۲۰۱۰) اثر تروریسم را بر فعالیت‌های گردشگری بین‌المللی بررسی کرده‌اند. داده‌های اولیه از راه پرسش‌نامه از ۴۲ کشور مختلف جمع‌آوری شده است.

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۲۱

نتایج آماری نشان می‌دهد که اکثر پاسخ‌دهندگان بر این باورند که تروریسم فعالیت‌های گردشگری بین‌المللی را کاهش داده است. هندرسون (Henderson) و همکاران (۲۰۱۰) اثر تروریسم و گردشگری را به‌طور خاص به صنعت هتل سنگاپور بررسی کرده‌اند. در این مطالعه چهار مصاحبه با مقامات امنیتی هتل‌های استاندارد سنگاپور انجام شده است. نتایج نشان داده است که فعالیت‌های تروریستی تأثیر نامطلوبی بر جذب گردشگری داشته است. هتل‌ها اهدافی جذاب برای حملات تروریستی هستند؛ در نتیجه افزایش تدابیر امنیتی در هتل‌های گردشگری، بر جذب توریست اثر منفی داشته است.

رضا و جاوید (Raza & Jawaid) (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه تروریسم و گردشگری در پاکستان طی دوره زمانی ۲۰۱۰-۱۹۸۰ با روش اتورگرسیون با وقعه توزیعی (Auto Regressive Distributed lag) پرداخت. نتایج نشان‌دهنده اثرات منفی تروریسم بر گردشگری هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت است. همچنین نتایج روش حداقل مربعات معمولی پویا (Dynamic Ordinary Least Squares method) نشان می‌دهد که این اثر منفی در آینده نیز باقی خواهند ماند. همچنین نتایج علیت تودا و یاماموتو نشان‌دهنده یک رابطه علی یک‌طرفه از تروریسم به گردشگری در پاکستان است.

عمده مطالعات در زمینه گردشگری بررسی اقتصادی گردشگری بوده است. کولیو (Culiuc) (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای به بررسی عوامل مؤثر بر تقاضا گردشگری در کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی طی دوره ۱۹۹۹-۲۰۱۱ به روش پانل دیتا پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که درآمد سرانه، تجارت خارجی، نرخ ارز واقعی و آزادی اقتصادی اثر مثبت و معنی‌داری بر ورود گردشگری به کشورهای مورد مطالعه داشته است اما تورم اثر منفی بر ورود گردشگران خارجی به کشورهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی داشته است.

دلونا و جاون (Deluna & Jeon) (۲۰۱۴) به بررسی عوامل مؤثر بر ورود گردشگری به فیلیپین طی دوره زمانی ۱۹۸۷-۲۰۱۱ با استفاده از مدل جاذبه پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که تورم اثر منفی و درآمد سرانه، نرخ ارز، مخارج دولت و آزادی اقتصادی اثر

مثبت بر ورود گردشگر به فیلیپین طی دوره مورد مطالعه داشته است.

مارتین (Martin) (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای برآورد تقاضای گردشگری در صنعت هوانوردی مالاگرا را به روش سری زمانی ساختاری مورد بررسی قرار داده است. نتایج کلی این مطالعه نشان داد که ترافیک اثر منفی و مخارج دولتی برای زیرساخت‌های گردشگری اثر مثبت بر توسعه صنعت تقاضای گردشگری در بخش هوانوردی داشته است.

رسولی (۱۳۸۱) در مطالعه‌ای به شناسایی عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری ورودی به ایران با رویکرد اتو رگرسیون با وقفه توزیعی پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که متغیرهای نرخ ارز، شاخص قیمت مصرف‌کننده و تجارت خارجی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری در ایران بوده است. کاوه‌نیا (۱۳۸۱) نیز در مطالعه‌ای دیگر با روش اثبات نشان داد که متغیرهای نرخ نسبی ارز در بازار رسمی، متغیر مجازی جنگ و انقلاب بیشترین تأثیر را بر تقاضای گردشگری بین‌المللی ایران داشته‌اند. نتایج این مطالعه بیان‌گر تأثیر منفی انقلاب و جنگ بر ورود گردشگران خارجی در ایران بوده است. راسخی‌نژاد (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای به صورت مقطعی و از روش تخمین هزینه سفر، به بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری داخلی پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که عوامل مؤثر در تقاضای گردشگری به هزینه هر شب اقامت در هتل، درآمد خانوار، تعداد گردشگران ورودی، هزینه سفر، هزینه حمل و نقل و تفریحات و سرگرمی بستگی دارد.

یاوری و همکاران (۱۳۸۹) رابطه میان صنعت توریسم و رشد اقتصادی در کشورهای عضو کنفرانس اسلامی (OIC) بررسی کرده‌اند؛ بنابراین به منظور پاسخ دادن به این پرسش که «آیا بخش توریسم منجر به رشد اقتصادی کشورهای اسلامی خواهد شد و آیا می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر بر توسعه اقتصادی آن‌ها باشد یا خیر؟» مدل‌سازی داده‌ها و اطلاعات آماری در این تحقیق بر پایه مدل‌های پانل پویا و پانل ایستا قرار گرفته و رابطه میان توریسم و رشد اقتصادی در کشورهای اسلامی طی دوره زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۷ با استفاده از تخمین زن‌های گشتاورهای تعمیم‌یافته، اثرات ثابت و اثرات تصادفی برآورد شده است. نتایج تجربی حاصل از این پژوهش، رابطه مثبت میان مخارج توریسم و رشد

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۳۳

اقتصادی (افزایش GDP سرانه) در این کشورها را تأیید می‌کند.

مؤمنی و صالحیان و غلامی‌پور (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای به تخمین تابع تقاضای گردشگری در استان‌های منتخب طی دوره زمانی ۱۳۸۴-۱۳۸۹ به روش پانل دیتا پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی و نسبت قیمت هتل در شهر مقصد نسبت به شهر مبدأ مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری در استان‌های منتخب بوده است.

خدایانه و حسنونند (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای رابطه میان گردشگری و رشد اقتصادی در منتخبی از کشورهای در حال توسعه (شامل کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین) در دوره زمانی ۱۹۹۹-۲۰۱۱ و با استفاده از تخمین زن‌های اثرات ثابت و گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی به کمک نرم‌افزار stata11 برآورد شده است. عواملی که باعث شد در مطالعه حاضر، روش گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی را مورد استفاده قرار دهیم، وجود متغیرهای درون‌زا، وجود وقفه‌ای از متغیر وابسته و همچنین خودهمبستگی بین جملات خطا بود. نتایج تجربی حاصل از این تحقیق، رابطه مثبت بین توسعه گردشگری و رشد اقتصادی را در این کشورها تأیید می‌کند.

۴. روش پژوهش

مدلی که در این مطالعه مورد استفاده قرار می‌گیرد به صورت زیر است که از مطالعه دلونا و جاوون (۲۰۱۴) اقتباس شده است:

$$Q_{it} = \beta_1 + \beta_2 \text{Terorr}_{it} + \beta_3 \text{GDP}_{it} + \beta_4 \text{Trade}_{it} + \beta_5 \text{EXCH}_{it} + \beta_6 \text{GOV}_{it} + \varepsilon_{it}$$

Q : تعداد ورودی گردشگران خارجی در کشور i و زمان t ; Terorr : تعداد حوادث تروریستی در کشور i و زمان t ; GDP : درآمد سرانه در کشور i و زمان t ; Exch : نرخ ارز در کشور i و زمان t ; Trade : تجارت خارجی در کشور i و زمان t ; GOV : مخارج دولت در زمینه گردشگری در کشور i و زمان t .

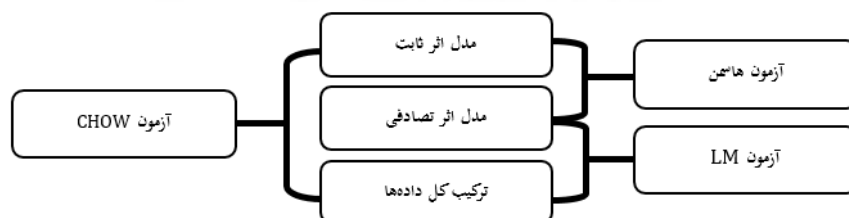
در مطالعات گردشگری از شکل لگاریتمی متغیرها استفاده می‌شود. دلیل این است که مدل یک کشش ثابت خواهد بود و ضرایب برآورد شده مستقیماً به عنوان کشش تفسیر می‌شوند. همچنین مدل‌های کشش ثابت برای توصیه‌های سیاستی مناسب‌تر هستند.

در این مطالعه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش پانل دیتا استفاده خواهد شد. زمانی که از داده‌های پانلی استفاده می‌شود باید آزمون‌های مختلفی برای تشخیص روش تخمین مناسب انجام داد. رایج‌ترین آزمون در این زمینه آزمون چاو (Chow Test) و آزمون هاسمن (Hausman test) است. آزمون چاو برای تصمیم در مورد انتخاب روش حداقل مربعات معمولی (Ordinary Least Squares) یا مدل آثار ثابت به کار می‌رود. مفروضات این مدل به صورت زیر است:

$$H_0 = \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_{n-1} = 0$$

$$H_1 = \text{Not}$$

پارامتر μ ضریب متغیر مجازی در مدل آثار ثابت است. در این آزمون، فرضیه صفر بیانگر یکسان بودن ضرایب و عرض از مبدأ در داده‌های مورد مطالعه است. از این رو، رد فرضیه صفر مبین استفاده از داده‌های پانلی و عدم رد فرضیه صفر بیانگر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی ادغام شده است. اگر در آزمون چاو تشخیص داده شود که می‌توان برای تمام مقاطع یا زمان‌ها در مطالعه، عرض از مبدأهای جداگانه در نظر گرفت، آنگاه باید به آزمون انتخاب بین تخمین با اثرات تصادفی گروهی یا زمانی نیز مبادرت ورزید. فرض اصلی در الگوی اثرات ثابت این است که جزء خطا می‌تواند با متغیرهای توضیحی همبسته باشد در حالی که در الگوی اثرات تصادفی فرض می‌شود که همبستگی بین جزء خطا با متغیرهای توضیحی وجود ندارد. آزمون هاسمن نیز از معیار کای-دو استفاده می‌کند در صورتی که احتمال آماره آزمون بیش از ۰/۰۵- باشد، در سطح معنی داری ۰/۹۵٪ می‌توان اثرات تصادفی را به اثرات ثابت ترجیح داد؛ در غیر این صورت اثرات ثابت انتخاب می‌شود. فرایند بالا را به‌طور خلاصه می‌توان به شکل زیر نشان داد.

شکل ۱. آزمون‌های تشخیص در داده‌های ترکیبی

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۲۵

بررسی وجود هم‌جمعی متغیرها در داده‌های ترکیبی اهمیت ویژه‌ای دارد. در این مطالعه برای انجام آزمون هم‌جمعی داده‌های ترکیبی از روش کائو (Kao) (۱۹۹۹) استفاده می‌شود. کائو آزمون هم‌جمعی تعمیم‌یافته دیکی-فولر را با این فرض که بردارهای هم‌جمعی در هر مقطع همگن باشند، به صورت زیر ارائه کرد:

$$\hat{e}_{it} = \gamma \hat{e}_{it-1} + \sum_{j=1}^p J_j \Delta \hat{e}_{it-j} + v_{itp}$$

در رابطه بالا، e_{it} تخمین رابطه بلندمدت با روش داده‌های ترکیبی و p تعداد وقفه‌ها در آزمون ADF است که اندازه آن بستگی به رفع خودهمبستگی بین اجزاء خطا دارد. همچنین J_j ضریب متغیر تفاضل وقفه‌های آزمون و v_{itp} خطای معادله تخمین زده شده فوق است. به عبارت دیگر در این آزمون مانند آزمون‌های DF_t و DF_γ پس از رابطه بلندمدت، خطای تخمین محاسبه و سپس با استفاده از رابطه بالا آزمون ADF انجام می‌شود. فرضیات این آزمون مانند فرضیات آزمون‌های DF_t و DF_γ است و آماره‌ی آزمون دارای توزیع t استاندارد است به عبارت دیگر پس از محاسبه رابطه‌ی بالا معنی‌داری ضریب γ با استفاده از جدول توزیع t استاندارد آزمون می‌شود.

۵. برآورد مدل

نتایج آزمون‌های پایایی

به کارگیری روش‌های سنتی در اقتصادسنجی مبتنی بر فرض ایستا بودن متغیرها است؛ بنابراین برای جلوگیری از رخ دادن پدیده‌ی رگرسیون کاذب در هنگام برآورد الگو، ابتدا لازم است که ایستایی متغیرها مورد بررسی و آزمون قرار گیرد؛ برای بررسی پایایی متغیرها، آزمون لین و لوین (LL) که کاربرد بیشتری در بررسی ایستایی متغیرها در داده‌های ترکیبی دارد استفاده می‌شود. بررسی آزمون‌ها از طریق نرم‌افزار ایوبوز ۹ و از طریق معنی‌داری براساس Prob در سطح پنج درصد تعیین می‌گردد. با توجه به اینکه P-Value محاسبه‌شده کمتر از پنج درصد باشد، فرضیه‌ی وجود ریشه واحد برای آن متغیر رد می‌شود. نتایج آزمون ایستایی متغیرها در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون ایستایی متغیرها به روش لین و لوین (سطح)

متغیر	آماره آزمون	احتمال	ایستایی / نایستایی
Q	-۴/۳۲	۰/۰۰۰	ایستا
GDP	۱/۸۸	۰/۹۵	نایستا
TRADE	-۳/۷۶	۰/۰۰	ایستا
TERORR	۵/۳۹	۰/۹۹	نایستا
EXCH	-۸/۴۸	۰/۰۰	ایستا
GOV	-۰/۹۱	۰/۲۲	نایستا

براساس نتایج آزمون، متغیرهای تجارت خارج، تقاضای توریست و نرخ ارز ایستا هستند. سایر متغیرهای تحقیق نیز نایستا هستند. نتایج تفاضل مرتبه اول متغیرهای نایستا در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون ایستایی متغیرها به روش لین و لوین (تفاضل اول)

متغیر	آماره آزمون	احتمال	ایستایی / نایستایی
GDP	۱/۸۸	۰/۹۵	نایستا
TERORR	۵/۳۹	۰/۹۶	نایستا
GOV	-۰/۹۳	۰/۲۱	نایستا

براساس نتایج جدول (۳)، تفاضل مرتبه اول متغیرها درآمد سرانه، حوادث تروریستی و مخارج مصرفی دولتی درزمینه گردشگری ایستا شده است. از آنجاکه برخی متغیرهای تحقیق ایستا و برخی دیگر نایستا هستند، پیش از برآورد مدل برای بررسی وجود یا عدم وجود رگرسیون کاذب، آزمون هم‌جمعی انجام می‌شود. نتایج آزمون هم‌جمعی کائو در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون هم‌جمعی کائو

آماره آزمون	احتمال
-۵/۹۲	۰/۰۰۰

نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد که فرضیه صفر آزمون کائو مبنی بر عدم هم‌جمعی رد می‌شود. به عبارتی یک رابطه هم‌جمعی بین متغیرهای مستقل و وابسته وجود دارد.

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۲۷

نتایج تخمین مدل

برای برآورد مدل ابتدا با استفاده از آزمون‌های تشخیصی (چاو و هاسمن) نوع مدل انتخاب می‌شود. برای آزمون چاو، ابتدا مدل اثر ثابت زمانی تخمین زده شده است؛ سپس آزمون چاو را انجام داده براساس آماره F لیمر استفاده از روش حداقل مربعات تجمیع شده رد خواهد شد. نتایج آزمون به صورت خلاصه در جدول (۵) آمده است.

جدول ۵. آزمون چاو برای تشخیص الگوی داده‌های ترکیبی یا تلفیقی

نتیجه	P-Value	مقدار محاسبه شده F	آزمون اثرات ثابت (چاو)
رد H_0	۰/۰۰۰۰	۸۹/۶۲	

برای انجام آزمون هاسمن ابتدا مدل را به صورت اثر تصادفی تخمین زده و سپس آزمون هاسمن انجام می‌شود. نتایج آزمون هاسمن در جدول (۶) آمده است که حاکی از استفاده از تأیید اثرات ثابت در برابر اثرات تصادفی است.

جدول ۶. آزمون هاسمن برای تشخیص الگوی اثرات ثابت یا تصادفی

نتیجه	P-Value	مقدار محاسبه شده F	آزمون هاسمن
رد H_0	۰/۰۰۰	۷۴/۲۱	

نتایج برآورد مدل در جدول (۷) به روش اثرات ثابت برآورد شده است.

جدول ۷. نتایج برآورد مدل

احتمال	اثرات ثابت		روش
	آماره T	ضریب	متغیر توضیحی
۰/۰۰۰	۶/۷۳	۰/۷۶	GDP
۰/۰۰۰	۶/۱۵	۰/۰۰۰۰۶۲۱	GOV
۰/۰۲۱۷	-۲/۳۸	-۰/۰۰۰۰۷۹	Terror1
۰/۰۸۶	۱/۷۵	۰/۰۰۲۶	TRADE
۰/۰۰۵۱	۲/۹۱	۰/۰۰۲۴۸	EXCH
۰/۰۰۰	۲/۳۴	-۲/۱۲	C

آزمون‌های آماری

R2 = ۰/۹۵ F-Statistic (Prob)= ۰/۰۰۰

نتایج جدول (۷) برای مدل اثرات ثابت نشان می‌دهد که مدل برآوری از نظر شاخص‌های آماری در وضعیت مناسبی قرار دارد. آماره F بیانگر معناداری کل رگرسیون است. به عبارتی این فرضیه که ضرایب متغیرهای مستقل مدل می‌توانند صفر باشند رد می‌شود و کل رگرسیون معنی‌دار است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۹۶٪ از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل توضیح داده شده است که گویای برازش مناسب مدل است.

تغییر نرخ ارز بر قدرت نسبی خرید و بنابراین بر تقاضای گردشگری پزشکی مؤثر است، به گونه‌ای که با افزایش نرخ ارز و افزایش قدرت خرید پول کشور مبدأ ممکن است افراد بیشتری برای مسافرت به کشور مقصد انگیزه پیدا کنند؛ بنابراین با کاهش ارزش پول ملی یک کشور سفر به آن کشور ارزان‌تر می‌شود. گردشگران بین مقاصد گردشگری، کشوری را که نسبتاً ارزان‌تر از مقاصد دیگر است را انتخاب می‌کنند؛ بنابراین این نرخ با تقاضای گردشگری رابطه عکس دارد، بدین معنا که با افزایش این نرخ کشور مقصد گران‌تر بنابراین تقاضا برای گردشگری این مقصد کاهش می‌یابد.

با توجه به سایر نتایج این مطالعه همچنین تورم اثر منفی بر ورود گردشگران به کشورهای مورد مطالعه داشته است. همچنین GDP اثر مثبت و معنادار بر ورود گردشگری به کشورهای مورد مطالعه داشته است. درآمد متغیری است که عموماً در توضیح تقاضای گردشگری به کار می‌رود. تغییر در درآمد مصرف‌کننده می‌تواند باعث تغییر تقاضا برای کالاها و خدمات شود، افزایش درآمد حقیقی قدرت خرید مصرف‌کننده را افزایش داده و بنابراین باعث افزایش مصرف برخی از تولیدات برای ارائه به گردشگران خارجی شود.

براساس سایر نتایج این مطالعه، تجارت خارجی اثر مثبت و معناداری بر تقاضای گردشگری داشته است. براساس ادبیات موضوعی گردشگری، تجارت خارجی یکی از عوامل مؤثر بر تقاضای خارجی گردشگری به‌شمار می‌رود، به‌طوری که مسافرت‌های تجاری یکی از مؤلفه‌های مهم مسافرت بین‌المللی است. افزون بر این، گسترش حجم تجارت بین کشورهای مبدأ گردشگری و کشور مقصد اغلب منجر به تداوم مسافرت به کشور مقصد می‌شود؛ همچنین اثر مخارج دولت در زمینه گردشگری اثر مثبت و معناداری

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۳۹
بر جذب توریست داشته است. افزایش مخارج دولت در زمینه گردشگری با تقویت زیرساخت‌های گردشگری منجر بهبود وضعیت گردشگری و جذب بیشتر توریست از کشورهای دیگر می‌شود.

بر اساس نتایج جدول (۷)، متغیر تعداد تلفات تروریسم بر تقاضای گردشگری اثرگذار و با توجه به ضریب این تخمین که عددی منفی است نشان‌دهنده تأثیر منفی بر تقاضای گردشگری است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، محیط‌هایی که امنیت جانی گردشگران در آن‌ها حفظ شود مطلوبیت بیشتری را نصیب گردشگران کرده، در اولویت انتخاب آن‌ها برای سفر قرار می‌گیرند و هرچه در کشوری تعداد تلفات تروریستی بیشتر باشد، شاهد کاهش تعداد گردشگران بین‌المللی ورودی به آن مناطق هستیم، از طرفی نیز تورها و کشورهای توریست فرست بر اینکه عواقب خطرات و کاهش اعتماد گردشگران را متحمل نشوند از فرستادن توریست به مناطق پرخطر جلوگیری می‌کنند که این خود باعث کاهش ورود گردشگر می‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وجود گردشگری، تقاضای گردشگری را کاهش داده، بنابراین تقاضای گردشگر خارجی کاهش پیدا می‌کند.

میان گردشگری، ثبات و توسعه رابطه تعریف‌شده‌ای وجود دارد، زیرا توسعه زیرساخت‌های گردشگری تا حدود زیادی به سایر فعالیت‌های جاری و عمرانی یک منطقه، عوامل حمایت‌کننده، قوانین مقررات (امنیت)، اطلاع‌رسانی، هماهنگی سازمان‌های مرتبط و گسترش حمل و نقل در امور گردشگری وابسته است و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف، زیان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌کند (رضایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۹).

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

گردشگری ابزاری برای دیپلماسی عمومی و توسعه روابط بین‌الملل و پاسخ‌دهنده قدرتمندی است برای چالش‌های جهانی و تروریسم. گردشگری نه تنها از صلح بهره می‌برد، بلکه خود نیروی حیاتی برای گسترش صلح در بین ملت‌هاست. با توجه به تداوم یافتن اعمال تروریستی و تهدیدات مربوط به آن، بهبود امنیت نقش کلیدی برای توسعه گردشگری دارد.

درواقع بهبود امنیت در مناطق توریستی، یک عامل کلیدی جذاب برای تشویق گردشگران به یک سفر امن است. چه بسا امروزه گردشگران وقتی در مورد مکان مناسب برای گذراندن تعطیلات خود تصمیم می‌گیرند، افزون بر نرخ ارز، هزینه‌ها، مناظر و وضعیت آب‌وهوا و امکانات دیگر، وجود امنیت در آن مکان را در اولویت انتخاب خود قرار می‌دهند؛ بنابراین نقش امنیت در توسعه گردشگری با تأکید بر تروریسم بررسی شد.

امنیت و گردشگری، دو عنصر وابسته به یکدیگر، در فرآیند یک تعامل دوجانبه، تأثیر متقابل افزایشی یا کاهش‌ی نسبت به هم دارند. اثرات مستقیم تروریسم بر فرآیند، آسیب‌رسانی به زیرساخت‌ها و منابع فیزیکی و انسانی است و اثرات غیر مستقیم آن، شامل افزایش عدم قطعیت، کاهش سرمایه‌گذاری خارجی، تهدید فضای امنیتی و افزایش مخارج نظامی و امنیتی، افزایش هزینه تجارت و تضعیف آن و خسارت به صنعت گردشگری است. پارامترهای مختلفی بر توسعه اقتصادی کشورها تأثیرگذار است. از بین این پارامترهای تأثیرگذار، امنیت یکی از مهم‌ترین آن‌هاست. وجود امنیت در سطح داخلی و منطقه بر فرآیند توسعه اقتصادی تأثیر بسزایی دارد و دلیل موفقیت اصلی صنعت گردشگری است، چراکه آرامش، راحتی و امنیت از عوامل مؤثر در انتخاب مکان‌های جغرافیایی توسط گردشگر است. تروریسم به‌عنوان یکی از دشمنان اصلی این صنعت، بسیار مهم و تأثیرگذار بر اقتصاد جهانی است و نتیجه منطقی گسترش تروریسم، از بین رفتن صنعت تروریسم است.

وقوع جنگ، تروریسم و ناآرامی در منطقه غرب آسیا امری بسیار شایع بوده که اثرات زیان‌بار آن همواره گریبان‌گیر بسیاری از کشورهای منطقه بوده است. این اثرات زیان‌بار همواره خود را با اشکال مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی به کشورهای منطقه نشان داده است؛ اما در چند دهه اخیر با شکوفایی و رونق صنعت تروریسم و نقش انکارناپذیر آن در اقتصاد کشورهای جهان، در مناطق مختلف از جمله غرب آسیا، مورد توجه قرار گرفت؛ ولی با توجه به حضور تروریسم و مشکلات عدیده صنعت گردشگری در منطقه غرب آسیا، ضروری به نظر می‌رسد که صنعت گردشگری این منطقه به‌صورت دقیق‌تری بررسی شود.

بررسی اثر فعالیت‌های تروریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۳۱

از جمله شاخص‌هایی که بیشترین تأثیر را بر صنعت گردشگری غرب آسیا داشته، تروریسم است. همان‌طور که از نتایج می‌توان مشاهده نمود، تروریسم به‌عنوان یکی از فاکتورهای مهم در منطقه دارای آثار نامطلوب زیادی بر تقاضای گردشگری در کشورهای غرب آسیا است وجود تروریسم در یک کشور نه تنها موجب ناامنی در آن کشور می‌شود بلکه باعث به‌وجود آمدن تصویر منفی از کل منطقه که عموماً کشورهای مسلمان هستند می‌شود.

حملات تروریستی که هر از گاهی در کشورهای غرب آسیا مانند پاکستان، افغانستان و عراق به وقوع می‌پیوندد؛ باعث مخدوش شدن چهره کشورهای این منطقه می‌گردد که این امر تأثیر مخربی بر صنعت توریسم کشورهای منطقه دارد. هر انفجار تروریستی که در یکی از کشورهای غرب آسیا اتفاق می‌افتد، نتیجه ماه‌ها تبلیغات و شناسایی جاذبه‌ها و برگزاری سمینارهای توریستی را از میان برده؛ بنابراین کمتر گردشگری تمایل دارد وارد کشوری شود که از امنیت کامل برخوردار نیست و هر لحظه امکان انفجار وجود دارد. از طرفی، گروه‌های تروریستی، برای رسانه‌ای‌تر کردن اخبار حملات خود و نیز به‌وجود آوردن مشکلات بیشتر برای دولت‌ها و به‌منظور تحت فشار قرار دادن کشورها و تحمیل خواست‌های خود، در مواردی گردشگران خارجی را هدف اقدامات تروریستی قرار می‌دهند که این امر باعث به‌وجود آمدن شرایط وخیمی برای کشورهای منطقه غرب آسیا می‌گردد و تصویر بسیار نامطلوبی از کشورهای این منطقه در اذهان عمومی نقش می‌بندد که زدودن آن اگر غیر ممکن نباشد بسیار مشکل است و نیازمند فعالیت‌های دیپلماتیک گسترده‌ای است که آن نیز مستلزم تقبل هزینه‌های هنگفتی است.

از دیگر سو، تروریسم، ناامنی هزینه‌های معاملاتی در اقتصاد را افزایش می‌دهد برای مثال تمهیدات امنیتی برای تضمین ایمنی کارکنان و مشتریان ادارات و شرکت‌ها را بالا برده، اتلاف وقت در صف‌های طولانی و کنترل مدارک و وسایل اشخاص بیشتر شده و حق بیمه‌های برخی فعالیت‌های اقتصادی نیز به‌شدت افزایش می‌دهد. این موضوع افزون بر اثرات منفی بر رشد اقتصادی، سبب کاهش ورود توریست‌ها به یک کشور می‌شود؛ بنابراین

می‌توان بیان کرد که وجود تروریسم تقاضای گردشگری را کاهش داده بنابراین عایدی ناشی از تقاضای گردشگر خارجی کاهش پیدا می‌کند.

از آنجاکه در مورد امنیت آنچه بیش از اصل امنیت دارای اهمیت است، احساس امنیت (چه در زمینه سیاسی و اقتصادی و در چه زمینه اجتماعی و فرهنگی) است، با انتقال آگاهی‌های واقعی در مورد کشورهای غرب آسیا به متقاضیان بالقوه گردشگری و نیز با گسترش فعالیت‌های فرهنگی در خارج از کشور برای دور کردن چهره خشنی که از کشورهای منطقه غرب آسیا در ذهن مردم برخی از ممالک نقش بسته زمینه را برای افزایش احساس امنیت فراهم کرد که در این صورت شاهد ورود گردشگران خارجی به داخل کشورها خواهیم بود. همچنین تروریسم پدیده‌ای نیست که منحصر در مرزهای یک کشور باشد. امروزه بحث تروریسم بین‌الملل به‌عنوان یکی از جنبه‌های اساسی تروریسم مطرح است؛ بنابراین مقابله کامل با تروریسم همکاری کشورهای مختلف را می‌طلبد.

درباره کشورهای منطقه غرب آسیا نیز به‌دلیل در هم تنیدگی فرهنگی و اقتصادی و ویژگی‌های سیاسی خاص کشورهای این منطقه، لزوم همکاری آن‌ها جهت مقابله با تروریسم جزو ضروریات است؛ بنابراین با ایجاد اجلاس کشورهای آسیای غرب و تأکید بر نقش امنیت در منطقه با همکاری تمامی کشورهای منطقه آسیای غرب که اثر تروریسم بر تقاضای گردشگری و به‌تبع آن اقتصاد آن‌ها تأثیر گذاشته راه‌کارهایی از جمله ایجاد یک نیروی نظامی بین‌کشوری متشکل از افراد آموزش‌دیده چه در سطح عملیاتی چه فناوری، امنیت منطقه را بهبود داده و از آن حراست کنند تا دیدگاه صنعت گردشگری جهانی به منطقه مثبت گردد و گردشگری به‌عنوان یکی از پیشران‌های توسعه و رشد اقتصادی با ظرفیت کامل فعال گردد. همچنین توجه به حقوق اقلیت‌های مذهبی در کشورهای اسلامی، افزایش تعاملات بین قدرت‌های منطقه‌ای و همکاری‌های امنیتی بین دولت‌ها می‌تواند تا حد زیادی از تعداد حوادث تروریستی در این منطقه بکاهد.

منابع

بزازان، فاطمه و تاج‌علی، معصومه (۱۳۸۵). بررسی اثرات گردشگری در ایران، رساله کارشناسی‌ارشد،

بررسی اثر فعالیت‌های توریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۳۳

دانشکده علوم انسانی و اقتصاد دانشگاه الزهرا (س).

حیدری چپانه، رحیم و سلطانی، ناصر (۱۳۸۹). «تحلیلی بر نقش ثبات سیاسی و امنیت در توسعه صنعت گردشگری مطالعه موردی: منطقه خاورمیانه»، *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۵ (۲)، ۲۰۹-۲۲۸.

خدایانه، مسعود و حسونند، سمیه. (۱۳۹۳). «تأثیر گردشگری بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه: دو رویکرد پانل ایستا و پانل پویا»، *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۲ (۶)، ۸۷-۱۰۲. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال‌الدین؛ سلیمی، حسین و گلستانیان، گلناز (۱۳۸۸). *نقش توریسم در تهدیدات امنیت بین‌الملل*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی. راسخی نژاد، آرزو (۱۳۸۸). *تخمین تابع تقاضای گردشگری داخلی در ایران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

رسولی، اسماعیل (۱۳۸۱). *تخمین تابع تقاضای جهانگردی ورودی به ایران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده اقتصاد.

رضایی، مریم؛ غیبی، فریده؛ مرادی، حوریه و بیرانوند راد، مریم (۱۴۰۰). «تأثیر امنیت بر صنعت گردشگری با تأکید بر توریسم»، *نشریه دانش انتظامی استان خراسان جنوبی*، ۹ (۱)، ۶۷-۸۴. شاه‌امیری، کاظم؛ خدایانه، مسعود و زرادنژاد، منصور (۱۳۹۸). *اثر تجارت خارجی بر تقاضای توریسم در ایران و شرکای تجاری (شامل ترکیه، هند و امارات)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.

متقی، سمیرا؛ صادقی، محمد و دلالت، مراد (۱۳۹۵). «نقش امنیت در توسعه گردشگری بین‌المللی (نمونه مورد مطالعه: گردشگران خارجی یزد)»، *فصلنامه گردشگری شهری*، ۳ (۱)، ۷۷-۹۱. مؤمنی وصالیان، هوشنگ و غلامی‌پور، لیلا (۱۳۹۰). «تخمین تابع تقاضای گردشگری در استان‌های منتخب»، *علوم اقتصادی*، ۵ (۱۴)، ۱۶۲-۱۸۰.

هندرسون، جیمز و ریچارد، کوانت (۱۳۸۲). *تئوری اقتصاد خرد*، ترجمه مرتضی قره‌باغیان و جمشید پژویان، چاپ پنجم، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.

یاوری، کاظم، رضا قلی‌زاده، مهدیه و مصطفوی، سید محمدحسن (۱۳۸۹). «تأثیر مخارج توریسم بر رشد اقتصادی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)»، *مجله تحقیقات اقتصادی*، ۴۵ (۲)، ۲۱۹.

References

Alipour, A. & Ghavidel, S. (2016), Estimation of tourism demand function in selected cities: A

- case study of Esfahan, *The Business and Management Review*, 7, 239-245.
- Alsarayreh, M. N., Jawabreh, O. A. A. & Helalat, S. S. (2010), The influence of terrorism on the international tourism activities. *European Journal of Social Sciences* 13 (1).
- Arellano, M. & Bover, O. (1995), Another look at instrumental variable estimation of error-components models. *Journal of Econometrics*. 68: 29-51.
- Bandyopadhyay, S. (2016), How Does Terrorism Affect trade? <http://www.stlouis.fed.Org/ontheecinomy/2016/December/howterrorism-affect-trade>.
- Bazazan, F. & Taj Ali, M. (1385), Investigating the effects of tourism in Iran, *Master's Thesis, Faculty of Humanities and Economics, Al-Zahra University (S)* (In Persian).
- Carballo, M. M., Araña, J. E., León, C. J. & Moreno-Gil, S. (2015), Economic valuation of tourism destination image. *Tourism Economics*, 21(4), 741-759.
- Culiuc, A. (2014), Determinants of international tourism.
- Dehghani Firouzabadi, S. J., Salimi, H. & Golestanian, G. (2008), "The role of terrorism in international security threats". Master's thesis, Allameh Tabatabai University (In Persian).
- Deluna Jr, R. & Jeon, N. (2014), Determinants of International Tourism Demand for the Philippines: An Augmented Gravity Model Approach.
- Elaine Tian, Y., "Andy" Lee, H. & Law, R. (2011), *A comparison of research topics in leading tourism journals*. *International Journal of Tourism Sciences*, 11(3), 108-126.
- Floyd, M.F., Gibson, H., Thapa, B. & Pennington-Gray, L. (2003), The effect of risk perceptions on intentions to travel in the aftermath of September 11. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 15 (2/3), 19-38.
- Garrod, B. (2008), Understanding the relationship between tourism destination imagery and tourist photography. *Journal of Travel Research*.
- Hartz, C. (1989), Business Executives as International Terrorist Targets. In: Buckwalter, J.R. (Ed.), *International Terrorism: The Decade Ahead. The University of Illinois, Office of International Criminal Justice, Chicago*, 21-28.
- Heidari Chianeh, R. & Soltani, N. (2009), An analysis of the role of political stability and security in the development of the tourism industry, a case study: the Middle East region, *Journal of Geography and Environmental Planning*, year 20, 54 (2) (In Persian).
- Henderson, J.C., Shufen, C., Huifen, L. & Xiang, L.L. (2010), Tourism and terrorism: a hotel industry perspective. *Journal of Tourism, Hospitality and Culinary Arts* 2 (1).
- Henderson, J. & Richard, Q. (2012), *Microeconomic theory*. Translation by Karabaghians and Pezhovians. 5th edition, Rasa Cultural Services Institute (In Persian).
- Khodapanah, M. & Hasanvand, S. (2013), "The impact of tourism on economic growth in developing countries: two approaches: static panel and dynamic panel", *Quarterly magazine of strategic and macro policies*, 2 (6), 87-102 (In Persian).
- Kingsbury, P. T. & Brunn, S. D. (2004), Freud, tourism and terror: traversing the fantasies of post September 11 travel magazines. *Journal of Tourism and Travel Marketing* 15 (2-3), 39-61.
- Leitão, N. C. (2010), Does trade help to explain tourism demand? The case of Portugal. *Theoretical and Applied Economics*, 63-74.
- Martin, E. (2016), Estimating the tourism demand impact of public infrastructure investment: the case of Malaga airport expansion, *Tourism Economics*, 22 (2), 254-268.
- Miles, W. F. (2001), Auschwitz: Museum interpretation and darker tourism. *Annals of Tourism Research*, 29 (4), 1175-1178.
- Momeni Vasalian, H. & Gholamipour, L. (1390), "Estimation of tourism demand function in selected provinces", *Economic Sciences*, 5 (14), 162-180 (In Persian).
- Motaghi, S., Sadeghi, M. & Dalalat, M. (2015), "The role of security in the development of international tourism (case study: foreign tourists of Yazd). *Urban Tourism Quarterly*. 3 (1). 77-91 (In Persian).
- Pawaskar, P., & Goel, M. (2012). Tourism: the depth of its meaning. *International Journal of Research in Commerce, Economics and Management*, 2 (10), 26-32.
- Raskhi Nejad, A. (1388). "Estimation of domestic tourism demand function in Iran", *master's*

بررسی اثر فعالیت‌های توریستی بر تقاضای... (سمیرا متقی، آناهیتا سیفی، اصغر ابوالحسنی و صلاح ابراهیمی) ۱۳۵

thesis, Tarbiat Modares University (In Persian).

Rasouli, I. (1381). Estimating the demand function of inbound tourism to Iran. *Master's thesis, Allameh Tabatabai University, Faculty of Economics (In Persian).*

Raza, S. A. & Jawaid, S. T. (2013). Terrorism and tourism: A conjunction and ramification in Pakistan, *Economic Modelling* 33: 65-70.

Rezaei, M., Ghaibi, F., Moradi, H. & Biranvand Rad, M. (1400), "The impact of security on the tourism industry with an emphasis on terrorism". *South Khorasan Provincial Police Science Journal*, 9 (1), 67-84 (In Persian).

Seddighi, M. W., Nuttall, A.L. & Theocharous, H. R. (2001). Does cultural background of tourists influence the destination choice? An empirical study with special reference to political instability. *Tourism Management* 22 (2), 181-191.

Shah Amiri, K., Khodapanah, M. & Zaradenjad, M. (2018), "Effect of foreign trade on tourism demand in Iran and its trading partners (including Turkey, India and the UAE), *master's thesis, Shahid Chamran University of Ahvaz, Faculty of Economics and social Sciences (In Persian).*

Tse, T. S. (2010). What do hospitality students find important about internships?. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 10 (3), 251-264.

Yaori, Kazem, R. Qolizadeh, M. & Mustafavi, S. M. H. (1389), "The impact of tourism expenditures on the economic growth of the member countries of the Organization of the Islamic Conference (OIC), *Journal of Economic Research*, 45 (2) (In Persian).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی